

лише за певних умов засвоєння продуктів матеріальної та духовної культури стає власною психічною діяльністю суб'єкта.

Проведений аналіз дає підстави зробити **висновки** та визначити креативність по-перше, як універсальну якість людської психіки, що виражає її родову сутність; по-друге, як змogu суб'єкта «вийти за межі» наявної ситуації, вибудувати нову систему знань і відношень, нові способи взаємодії з дійсністю в процесі входження у культуру.

Література

1. Мамардашвили М.К. Эстетика мышления. М.: Москов. акад. полит. Исслед., 2001. 416 с.
2. Богоявленская М. Основные современные концепции творчества и одаренности. Молодая гвардия, 1997. 402 с.
3. Пономарев Я.А. Психология творчества. Тенденции развития психолог. науки. М.: Наука, 1998. С. 21-25.
4. Богоявленская Д.Б. Субъект деятельности в проблематике творчества. Вопр. психологии. 1999. № 2. С. 35-42.
5. Мелик-Пашаев А.А. Ступеньки к творчеству. М.: Наука, 1987. 126 с.
6. Арнаудов М. Психология литературного творчества. М.: Прогресс, 1970. 651 с.
7. Ананьев Б.Г. Избранные психологические труды. В 2 т. М.: Наука, 1980. Т.1. 327 с.
8. Сельченко К.В. Психология художественного творчества: хрестоматия. М.: Харвест, 1999. 752 с.
9. Кудрявцев В.Т. Творческая природа психики. Вопр. психологии. 1900. № 3. С. 12-18.
10. Дружинин В.Н. Психология общих способностей. СПб.: Питер, Ком., 1999. 368 с.

УДК 159.99:005

Стуліка О. Б.,

кандидатка психологічних наук,
доцентка кафедри практичної психології

ПЕДАГОГІЧНА ТОЛЕРАНТНІСТЬ В СТРУКТУРІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Толерантність – складний комплексний феномен, який включає до свого складу особистісний, емоційний, когнітивний, поведінковий компоненти, психофізіологічні передумови, має динамічні характеристики та змістовні відмінності у суб'єктів педагогічної взаємодії. Дотримуючись розуміння феномена толерантності як якості особистості та її ставлення до дійсності, що функціонує на підставі відповідних знань, мотивів й способів дії, структуру толерантності вчителя правомірно представити у вигляді взаємодії трьох провідних компонентів. Концептуально-ціннісний компонент толерантності вчителя виявляється через систему принципів організації педагогічного процесу (визнання самобутності й унікальності кожної дитини; віра в невичерпні можливості і здібності особистості; повага до людської гідності); особистісно-мотиваційний компонент виявляється через характер його емоційного ставлення до учасників педагогічної взаємодії (доброзичливість, ввічливість, щирість, лояльність, стриманість, милосердність, емпатійність, справедливість, терпимість); діяльнісно-поведінковий компонент виявляється через систему способів педагогічних дій щодо організації, контролю й оцінки якості діяльності учасників навчально-виховного процесу (сприймання учня, таким, яким він є; прийняття та розуміння індивідуальності дитини;

надання недоторканого права особистісної думки; вміння приховувати або згладжувати негативні почуття).

Толерантність як особистісна властивість також може означати діапазон якогось простору, в межах якого людина відкрита для взаємодії зі світом без втрати почуття збереження власного я (его-ідентичності), його стійкість в часі. Рівневі прояви толерантності пов'язані з тими соціально-психологічними явищами, на які вона поширюється. Толерантність складно розглянути в якості самостійного явища, так як вона пронизує практично всі відомі соціально-психологічні явища, утворюючи їх конкретні форми. Зокрема, толерантність можна розглядати на рівні установки, відносин, ціннісної орієнтації, групової та індивідуальної норми, морально-етичної норми, особистісної властивості, стилю діяльності, мети взаємодії.

Сприятливий соціально-психологічний клімат є умовою підвищення продуктивності праці, задоволеності працівників. Соціально-психологічний клімат є результатом систематичної психологічної роботи з членами групи, здійснення спеціальних заходів. Створення сприятливого клімату є справою як відповідальною, так і творчою, яка потребує знань його природи та засобів регулювання, вміння передбачати можливі ситуації у відносинах членів групи. Психічний настрій або настрої спільності являє собою еквівалент, що проявляється у характері спрямованості групової уваги та рівні її емоційної тональності.

На основі емпіричного дослідження виділено три рівня толерантного ставлення педагогів до дітей: оптимальний, середній і низький. Залежно від переважної форми толерантності вчителів виявлено, що емпатичного ставлення до дітей дотримуються 90% педагогів з оптимальним рівнем толерантності, 34% педагогів з ситуативним рівнем толерантності і тільки 4% з низьким рівнем. Не емпатичного ставлення дотримуються 96% педагогів з низьким рівнем, 66% з ситуативним і 10% з оптимальним рівнем толерантності.

На основі виділених параметрів можна відзначити, що більш терпимими і менш упередженими до недоліків дітей є педагоги з оптимальним рівнем толерантності, а у педагогів з низьким і ситуативним рівнем толерантності спостерігається більш претензійне ставлення до дітей, їх характеризує велика ступінь частоти і періодичності неприйняття і роздратування.

Оптимальний рівень характеризується орієнтацією вчителя на особистісну модель взаємодії з дітьми, прийняттям і розумінням дітей, емпатією, врівноваженістю та ін.

Низький рівень толерантного ставлення свідчить про орієнтацію на навчально-дисциплінарну модель взаємодії з дітьми, неприйняття та нерозуміння дітей, прагнення змінити, перевиховати, агресивність, дратівливість і ін.

Педагоги з ситуативним рівнем частково приймають дітей, намагаються виправити недоліки, проявляють невтриманість, агресію, помірно орієнтовані на навчально-дисциплінарну та особистісну моделі взаємодії з дітьми, тобто в одних випадках проявляють толерантне ставлення, в інших - інтолерантне.

В якості психологічних умов формування толерантного ставлення педагогів до дітей виступають: підвищення сензитивності педагогів до ідей толерантності та ненасильства як загальнолюдських цінностей; орієнтація на особистісну модель взаємодії з дітьми, розвиток здатності до прийняття дітей (розуміння, емпатія, асертивність).

Таким чином, запропоновані діагностичні методики виявлення рівнів і індивідуально-типових проявів толерантного ставлення педагогів до дітей дозволяють мати загальну картину поведінки та індивідуальний портрет діяльності педагога, намітити стратегію професійного розвитку в бік підвищення толерантності, що можливо при спеціально організованому навчанні, а також в процесі внутрішньої рефлексивно-смысловий діяльності самого педагога над результатами своєї професійної діяльності та педагогічного спілкування.

Література

1. Андрияшина Н. В. Семинар-тренинг «Толерантность учителя» [Текст] / Н. В. Андрияшина // Классный руководитель. 2006. № 4. С. 20-34.
2. Солдатова Г. Практическая психология толерантности, или как сделать так, чтобы зазвучали лучшие струны человеческой души? // Век толерантности. 2003. № 6. С. 60-78.
3. Панфилова А. П. Социально-психологический климат в педагогическом коллективе. М.: Издательский центр «Академия». 2011. 240 с.

УДК 159.923.31

Тищенко Л. В.,

кандидатка психологічних наук,
доцентка кафедри практичної психології

СТИЛЬ ХАРЧОВОЇ ПОВЕДІНКИ В СТРУКТУРІ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Традиційно життєдіяльність особистості визначається як інтегральна форма існування, відтворення та проектування окремих видів діяльності в масштабах людського життя. Включаючи в себе окремі види діяльності, життєдіяльність не поглинає їх, адже «монтується» особистістю з цих видів діяльності як з будівельних блоків. В структурі життєдіяльності окремі види діяльності фігурують в якості дискретних життєвих дій, а іноді – навіть в якості операцій. Життєдіяльність особистості загалом спрямована на реалізацію сенсу життя, тому її можна визначити як інтегральну форму активності особистості, що спрямована на творення індивідуального життєвого шляху у власному життєвому стилі.

Серед безлічі форм діяльності та окремих дій особистості в структурі її життєдіяльності можна виокремити достатньо специфічну, з точки зору психології, форму діяльності, яка виявляється у формі поведінки – це харчова поведінка. В сучасній психологічній науці харчовою поведінкою позначають ціннісне ставлення до їжі і її прийому, стереотип харчування в звичайних умовах і в ситуації стресу, орієнтація на образ свого тіла і зусилля по формуванню власної тілесності. Психосоціальний аспект харчової поведінки пов'язаний з отриманням задоволення, заспокоєнням, відпочинком, комунікацією, підтримкою ритуалу або звички, компенсацією, захистом, винагородою, естетичним задоволенням, підтримкою гомеостазу, самоствердженням, пізнанням та інтересом.

На сьогодні проблема формування індивідуального стилю харчової поведінки розглядається одночасно в різних площинах: 1) соціальної: культурно-історичні традиції; соціокультурні тенденції; сімейні традиції і виховання культури їжі; щоденна організація ситуації прийому їжі; 2) фізіологічній: особливості обміну речовин; стан здоров'я; рівень фізичних навантажень; індивідуальні потреби організму; 3) психологічній: структура Я-образу і специфіка Я-концепції, рівень самооцінки і її адекватність; стресостійкість; здатність до самоконтролю; особливості роботи чуттєво-емоційної сфери; звички і стереотипи, минулий досвід; саморефлексія тілесного потенціалу; гедоністична спрямованість; особливості компенсаторних механізмів психіки.